

Een 'geelsnavelkoet' dood op de Friese kust

Via Theo van der Horn ontving ik recent een zeekoet met een vrijwel geheel geelachtige snavel, waarvan de poten opvallend meer gele tekening vertonen dan gebruikelijk is bij zeekoeten. De snavel vertoont slechts een beetje zwart aan de randen en basis van de snavelhuid, wat op afstand nauwelijks zichtbaar is. Het beest werd begin december 2006 gevonden bij Ternaard aan de Friese waddenkust. De vorm en maten van de snavel (culmen: 51 mm, gonys: 13.5 mm) en vleugels (L/R: 190/192 mm) laten, evenals de verbening van de oogkasrand (uitwendig op de tast vastgesteld) en de afwezigheid van witte topjes op de ondervleugeldekveren, zien dat het om een volwassen vogel gaat; nadere sectie volgt nog bij Naturalis.

Volwassen zeekoet met opvallende geelwitte snavel (*Uria adamsii*) en sterk oranje gekleurde poten.

Foto's ©Edward Soldaat

Aan albinisme of leucisme bij zeevogels werd in vorige nummers van deze nieuwsbrief ook al aandacht besteed. Het bijzondere aan deze vogel is misschien wel dat het verenkleed normaal is terwijl de naakte delen deels zonder zwart pigment waren. Meestal is bij dergelijke kleurafwijkingen ook een deel van de veren bleker of geheel wit, maar bij deze vogel is dit normaal bruinachtig zwart en ook de tekening is normaal.

Op internet trof ik nog een geval uit de VS (Monterey Bay, Californië) aan, waar ook duidelijk sprake is van een lichte snavel, maar bij deze vogel zijn ook de veren overwegend wit (zie foto links).

Foto Jeff Poklen (<http://www.pbace.com/jpkln/image/34539437>)

De geheel witte zeekoet in het museum van Edinburgh (Nieuwsbrief NZG 5(3) oktober 2004) heeft ook een 'witte' snavel. Snavelverkleuringen zijn wel bekend van vinkachtigen waarbij de snavelkleur wordt veroorzaakt door carotenoiden. Bij het ontbreken hiervan worden de snavels geel. Bij de zeekoet is het echter melanine

dat de snavelkleur bepaalt; meestal gaat de snavelkleuring mee met de melaninepigmentatie van de bevedering, en treden bij mutaties doorgaans kleurafwijkingen op in zowel snavel als veren (pers. med. Hein van Grouw, Naturalis). Deze bijzondere vondst wordt opgenomen in de collectie van Naturalis in Leiden.

Edward Soldaat, edward@shearwater.nl

Massastranding jan van genten op Texel, april 2006

In april 2006 werden opvallende aantallen volwassen jan van genten gevonden op de Texelse kust tussen De Hors en De Slufter. Henk Brugge (Ecomare) verzamelde acht vogels (Tabel 1) en bewaarde deze voor nader onderzoek op het NIOZ. Eén jan van gent was met olie besmeurd (30%), de overige vogels waren schoon, min of meer gaaf (wel vrijwel allemaal doorweekt), en volwassen. Twee vogels waren aangevreten door meeuwen of kraaien bij de staart, de overige kadavers waren intact. De vogels werden verzameld tussen 5 en 17 april en gezien de staat van de kadavers (alle vers tot vrij vers) is het onwaarschijnlijk dat de dieren tegelijkertijd om het leven zijn gekomen.

Verzamelnummer	NSO Telling	Dag	Maand	Jaar	Traject	Lft	%olie
206111.001	206111	16	4	2006	4039	A	30
206114.001	206114	17	4	2006	4039	A	0
206114.002	206114	17	4	2006	4039	A	0
206114.003	206114	17	4	2006	4040	A	0
206114.004	206114	17	4	2006	4040	A	0
206114.005	206114	5	4	2006	4041	A	0
206114.006	206114	5	4	2006	4041	A	0
206114.007	206114	8	4	2006	4042	A	0

Tabel 1. Basisgegevens van de acht onderzochte vogels.

De verzamelde biometrische gegevens (Tabel 2) waren de snavel lengte van punt tot veerrand (Snl, 0.1 mm), de snavelhoogte bij de basis (Snh, 0.1 mm), de lengte van beide vleugels (maximaal gestrekt, mm) en het lichaamsgewicht (g). De sexratio was precies in evenwicht en de grootte van de testis (lxbr in mm) en de ontwikkeling van de follikels (doorsnede grootste, mm) suggereerde dat het in alle gevallen om actieve broedvogels ging (voorbereidend op het seizoen 2006). Voor zover de vogels nog te wegen waren bedroeg het gewicht gemiddeld ruim 4300 gram.

De vastgestelde gewichten (mogelijk verhoogd door zand en water) waren vrijwel zonder uitzonderingen enorm hoog. In de literatuur wordt voor adulte broedvogels van de Bass Rock (UK) een gewicht opgegeven van ♂ 2932 (27) 2470–3470, ♀ 3067 (27) 2570–3610; op Ailsa Craig, ♂ 3120 (17) 2400–3600, ♀ 2941 (18) 2300–3600 (J B Nelson, BWP-I 2004). In Nederland aangespoelde vogels (alle leeftijden) wogen tussen 1355 en 2760 gram (ZMA, BWP-I 2004). Nestjongen wegen maximaal (op c. 90 dagen na het uitkomen) c. 4250 gram, maar wegen nog maar c. 3650 gram bij het uitvliegen.

Verzamelnummer	Snl	Snh	Vleugel L	Vleugel R	Massa	Sexe	Testis	Foll	Eileider
206111.001	97.5	33.3	492	492	3100	F		4.8	3
206114.001	102.0	36.2	503	503	4710	F		4.9	4
206114.002	97.7	37.1	485	485	4740	F		5.5	4
206114.003	98.2	34.8	489	490		M	19x9		
206114.004	102.0	37.7	506	506	4120	M	28x16		
206114.005	96.8	33.5	500	500	4460	F		3.2	3
206114.006	96.0	32.7	488	488	4695	M	18x5		
206114.007	95.7	37.2	501	501	4700	M	26x18		

Tabel 2. Biometrie van de onderzochte vogels. Bij de mannetjes is de linker testis gemeten (lxbr, mm), bij de vrouwtjes de doorsnede van het grootste ei-follikel en is de eileider bekeken: 3 staat voor verbreed (vogel is klaar voor de eileg); 4 staat voor verbreed en gekronkeld; dit laatste is bewijs dat in een eerder jaar al eens een ei is gepasseerd, waardoor de eileider is opgerekt.

Afgezien van 206111.001 (de met olie besmeurde vogel) waren de slagpennen van alle Jan van Genten helemaal uitgegroeid. Toch waren in de meeste gevallen twee generaties slagpennen te detecteren (P1-P6 meestal de nieuwste generatie, P7-P10 een oudere generatie); kenmerkend voor vogels die de slagpennen wisselen tijdens “Staffelmauser”. De olie vogel had eveneens twee generaties slagpennen, met P1-4 links en rechts juist vernieuwd, P5 links groeiend (stadium 4) en P5 rechts volgroeid.

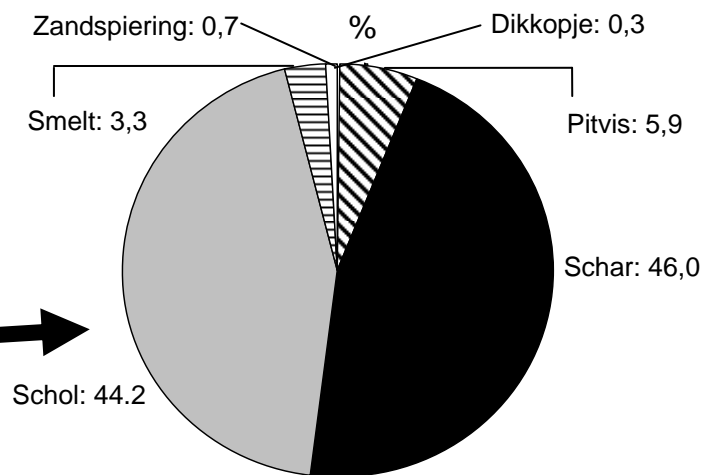
Afgezien van het olieslachtoffer (licht vermagerd, geen vetreserve) waren alle vogels in een goede conditie. Opmerkelijk was het ontbreken van vet onder de huid ter hoogte van borst en buik (waar bij duikende zeevogels normaal een grote vetreserve te vinden is), maar op de rug, in de nek en tussen de ingewanden waren ruime tot zeer ruime vetreserves aanwezig. Onbekendheid met Jan van Genten in een goede fysieke conditie maakt dat deze verdeling als opmerkelijk wordt beschreven, vermoedelijk is de waargenomen verdeling van vet heel normaal.

Inwendig werden de nodige bloedingen geconstateerd, vooral rond het hart en bij de nieren, de longen waren sponsachtig. Lever, nieren en darmen lieten verder geen afwijkingen zien die wezen op een natuurlijke doodsoorzaak. Afgezien van de goede conditie van de vogels en het ontbreken van uitwendige besmeuringen waren dit verdere aanwijzingen voor de vermoedelijke doodsoorzaak: verdrinking in vistuig of anderszins. Eén vogel had een gebroken vleugel, van alle andere dieren was het skelet intact.

De maaginhoud varieerde sterk, van leeg tot propvol. Een extreem geval (206114.002) had 610 gram deels verteerde vis in een uitpuilende maag. Op grond van de aangetroffen prooiresten kon worden berekend dat dit individu kort voor de dood 995 gram vis had geconsumeerd, met een soortverdeling naar massapercentages zoals hieronder weergegeven.

	massa ¹	% ¹	Individueen ¹	Min TL ²	Max TL ²	Med TL ²
Dikkopje	2.9	0.3	2	60.3	62.6	61.8
Pitvis	58.4	5.9	1	200.0	207.0	
Schar	457.7	46.0	12	74.2	248.4	150.8
Schol	439.9	44.2	8	110.0	242.9	160.5
Smelt	32.5	3.3	2	167.1	208.6	171.0
Zandspiering	7.0	0.7	3	91.5	95.6	92.4
	995.6	100.0	26			

Tabel 3. Prooien gegeten door Jan van Gent 206114.002. ¹ Op grond van minimaal aantal aanwezige individuen na het paren van otolieten. ² Op basis van geschatte vislengte (TL) berekend aan de hand van individuele otolieten.

Foto en figuur: De auteur bij zijn snijtafel, met de volle maag van jan van gent 206114.002, en de procentuele verdeling van de in die maag aanwezige prooien (op gewichtsbasis; totaal geschat gewicht 995 gram. In Tabel 3 wordt nadere informatie gegeven over de groottes van de in deze maag aangetroffen vissen:

Ook in de andere jan van genten werden hoofdzakelijk resten van bodemvissen gevonden (schar en schol, tong, dwergtong, grauwe poon, pitvis, wijting, smelt en zandspiering: Tabel 4). In veel gevallen zat de maag propvol met vis, wat wees op een recente maaltijd. Twee vogels waren leeg, waaronder het olieslachtoffer. In deze laatste vogel werd een ingekapseld kunstaa (wormvormig) met een stalen kern van 6 cm lengte gevonden. Resten van de borstelworm *Nereis virens* en een klein doublet met vlees van het Zaagje *Donax vittatus* waren vermoedelijk secundaire prooien. De aangetroffen prooidieren vormen een sterke aanwijzing dat de jan van genten gevoerageerd hebben bij een boomkorvisser, die bodemvissen ophaalt en ondermaatse vis weer terug in zee gooit. Gezien de staat van de maaginhouden kan dat niet op grote afstand van de Nederlandse kust zijn geweest. Dat de maaginhouden “gefixeerd” waren is een aanwijzing dat de dieren een snelle dood gestorven zijn.

Prooi/JvG#	111.001	114.001	114.002	114.003	114.004	114.005	114.006	114.007
Dikkopje			2					
Pitvis			1		1			1
Gr poon					1			
Wijting					1			
Schar			12	2	1		1	1
Schol			8	1				3
Tong				3				2
Dwergtong							2	
Smelt			2				1	
Zandspiering			3	3			2	
<i>Nereis virens</i>								1
<i>Donax vittatus</i>			1					
artefact	1							
Opmerkingen	met olie	gescheurde maag				leeg		

Tabel 4. Individuele prooien (minima) in de magen van de acht onderzochte jan van genten.

Diagnose

Tenminste zeven, maar mogelijk alle acht jan van genten zijn een onnatuurlijke dood gestorven en verdrinking is de meest voor de hand liggende doodsoorzaak gezien de waargenomen symptomen. De goede fysieke conditie (vet, borstspier, ontwikkeling gonaden), de frequente inwendige bloedingen, de sponsachtige, met water gevulde longen, een gebroken vleugel (1x) en de volle magen vormen een duidelijke aanwijzing dat de verdrinking tijdens het foerageren bij een vissersboot plaatsvond. De samenstelling van de maaginhoud wijst in de richting van een boomkorvisser. De jan van genten waren allemaal adult en de ontwikkeling van de gonaden suggereerden een actieve deelname aan het broedproces in 2006. De mogelijke plaats van herkomst van deze vogels is dan ook de kolonie van Bass Rock (Schotland). Eerder onderzoek heeft uitgewezen dat broedvogels van deze kolonie tot in Nederlandse wateren foerageren.

Kees Camphuysen, NIOZ, Postbus 59, 1790 AB Den Burg. camphuys@nioz.nl

Referentie: BWP-I 2004. The birds of the western Palearctic interactive. DVD Birdguides, Shrewsbury.